

T.A.S.S. ȘI PRESA SOVIETICĂ. STUDIU DE CAZ: REVOLUȚIA ROMÂNĂ DIN 1989

Nicoleta BĂDILĂ¹

Cuvinte-cheie: *revoluție; TASS; presa sovietică; decembrie 1989; București.*

Keywords: *revolution; TASS; Soviet press; December 1989; Bucharest.*

Rezumat: *Evenimentele care au avut loc în decembrie 1989 pe teritoriul României au fost tratate cu deosebit interes și în presa internațională. Majoritatea părerilor exprimau îngrijorare pentru deciziile luate de președintele de atunci al României, pentru drepturile oamenilor încălcate prin intervențiile de neexplicat sau pentru viitorul statului și al cetățenilor lui. Unul dintre principalii actori de presă din spațiul european, care au șlefuit imaginea acestor evenimente pe plan internațional, a fost mass-media sovietică. În literatura de specialitate se consideră că imaginea din afara granițelor a Revoluției Române din 1989 se datorează în mare parte publicațiilor din fosta Uniune Sovietică. Acest studiu își propune să analizeze imaginea pe care presa sovietică a construit-o acestor evenimente în publicațiile sale cele mai importante. Trecând în revistă sistemul mediatic, împreună cu actorii săi relevanți, studiul încercă să sublinieze modul de filtrare a informațiilor și circuitul acestora în baza normelor de funcționare ale singurei agenții de presă de pe teritoriul sovietic, TASS, ca, în ultimă instanță, să analizeze modul în care imaginea Revoluției Române din 1989 a fost construită pas cu pas de către corespondenții de la București.*

Abstract: *The events that occurred in December 1989 in Romania were discussed in the international press and the Soviet media presented them in a manner that was not dangerous for its readers. The Soviet correspondents reported the highlights of the revolution: Nicolae Ceaușescu's mass meeting from December 21st, the situation in the streets of Bucharest during the days of the Romanian leader's apprehension, distorted images from Timisoara and Bucharest and the solidarity messages and humanitarian aid from the Soviet Government. The information came from the journalists in Bucharest that worked for TASS, the Soviet press agency, and for Pravda and Izvestia, two Moscow newspapers. Using the articles from the sources mentioned above, this study will analyse the image of the Romanian revolution that was created in the Soviet press, for Soviet readers, during December 1989, providing a wider context of the functionality of the Soviet media system and the involvement of TASS in the centralization and dissemination of the information.*

1. Muzeul Municipiului București; e-mail: nicoletabadila87@yahoo.com.

1. Sistemul mediatic și doctrina oficială sovietică a mass-mediei

Percepția generală asupra presei sovietice este dominată de rolul pe care aceasta l-a avut în propaganda Partidului Comunist și propagarea informațiilor de interes general îngăduite de politica de la Moscova. În ciuda acestor considerente, presa sovietică a dedicat timp și spațiu, în publicații, și divertismentului, culturii naționale și activităților zilnice. Informațiile erau trecute prin filtre ierarhice, iar publicarea lor se făcea în funcție de forma de subordonare, coordonare sau negociere cu liderii partidului comunist și nevoile considerate oficiale ale publicului rus. Funcționând într-o societate în care organizarea aparținea unei singure entități de stat, presa activa într-un spațiu din care absentă o piață în care să existe competitivitate mediatică. Un efect pozitiv al acestui fapt era reprezentat de independența față de publicitate, iar cel negativ era dictat de campaniile planificate de partid, care vizau anumite elemente de interes în dezvoltarea societății comuniste vis-à-vis de idealurile unei societăți socialiste perfecte. Astfel, publicul larg nu mai avea nicio relevanță în activitățile sau direcțiile de presă sovietice, publicul care conta era reprezentat de managerii de top ai statului, cu interesele lor prioritare și directivele superioare. (Koltova, 2006, p. 22).

Propaganda pentru politica „partidului și a guvernului” și pentru creșterea „cetățenilor decenti ai societății sovietice” era cea mai importantă sarcină a jurnaliștilor ruși, conform viziunii elitei politice sovietice. Ideea este reflectată și în terminologia sovietică a denumirii acestui domeniu: „mijloace de informare în masă și propagandă” (Ibidem, p. 24). Originea ideilor asupra presei poate fi identificată în teza lui Vladimir Ilici Lenin (1870-1924) care vedea în ziare „un propagandist colectiv, agitator și organizator”. Prin urmare, una dintre cele mai eficiente faze ale strategiei mediatice sovietice a fost legitimizarea și normalizarea funcției instrumentale deținute de aceasta. Conform tezei lui Lenin, presa nu are nevoie de independență și obiectivitate, optând în schimb pentru un parteneriat între capital și influența politică neoficială. În acest fel, media devine o proiecție a adevăratelor intenții ale grupurilor politice de conducere a Uniunii Sovietice.

Sistemul de control era reprezentat de comisii și cenzori care aveau atribuții în diferite domenii. Aceștia erau factorii decizionali asupra știrilor și a modului în care erau ele prezentate, iar nivelul de înțelegere și de sintetizare a acestora era impus de calitățile personale ale oamenilor. De cele mai multe ori nepregătite sau părtinitoare, astfel de personaje lucrau în funcție de instrucțiunile pe care le primeau. Acestea din urmă erau de două feluri: secrete de stat, stabilite de ministere și departamentele guvernamentale, și informațiile referitoare la ideologie, hotărâte de organele de partid. În perioada reformelor lui Mihail Gorbaciov, secretar general al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice (1985-1991), denumite generic *perestroika* și *glasnost*, regimul de control al presei rusești a devenit mai lejer, deschiderea reformelor spre abordarea de subiecte critice la adresa conducerii Uniunii Sovietice și a acțiunilor acesteia a ajuns până la critici dure ale perioadei în care la conducere se aflau Iosif Visarionovici Stalin (1922-1953) și chiar Vladimir Ilici Lenin (1922-1924) (Ibidem, pp. 29-30). Acest tip de subiecte sunt

abordate între 1987 și 1989, indicând o poziție de revoltă a presei sovietice, dar și o slăbire a controlului mediatic, propriu acestui spațiu în cea mai mare parte a secolului al XX-lea. Ca acest sistem să funcționeze, centralizarea informațiilor s-a făcut printr-o agenție de presă deținută de statul rusesc, agenție care funcționează și astăzi. Creată cu scopul special de a aduna informațiile și de a le trece prin filtrul liderilor din conducerea partidului, înainte ca acestea să ajungă în publicațiile de masă, TASS, agenția națională de presă, a fost gândită de Lenin și organizată de Stalin. Aceasta funcționează în continuare și este deținută tot de guvernul rus.

2. TASS și presa sovietică

Ideea primei agenții de colectare a știrilor se naște în 1902 și vizează exclusiv domeniul comercial. Aceasta s-a numit Agenția Comercială și de Telegraf (Торгово-телеграфное агентство – Torgovo Telegrafnoe Agentstvo), iar între 1904 și 1914 este redenumită Agenția de telegraf din Sankt Petersburg (Санкт-Петербургское телеграфное агентство - Sankt-Peterburgskoe Telegrafnoe Agentstvo). Între 1914 și 1918, poartă numele de Agenția de Telegraf Petrograd (Петроградское телеграфное агентство – Petrogradskoe Telegrafnoe Agentstvo). Din 1919 până în 1925, primește numele de Agenția Rusă de Telegraf (Российское телеграфное агентство – Rossiiskoe Telegrafnoe Agentstvo).

Agencia de presă TASS - Agenția de Telegraf a Uniunii Sovietice (Телеграфное агентство Советского Союза - Telegrafnoye Agentstvo Sovetskogo Soyuz) a fost înființată la 10 iulie 1925 prin decizia Prezidiului Comitetului Executiv Central și a Sovietului Comisarilor Poporului ca un organism central de informare al Uniunii, care avea ca scop „realizarea controlului necesar și concentrarea tuturor informațiilor într-o direcție generală”. Deținută de guvernul Uniunii Sovietice, activitatea agenției a fost normată în două etape diferite. Prima este marcată de momentul iunie 1925, când a primit monopolul asupra transmiterii informațiilor externe în interiorul U.R.S.S., iar cea de-a doua, în 1928 când, prin decizia comună a Biroului Organizatoric și al Biroului Politic, i s-a atribuit dreptul exclusiv de a colecta și difuza informații în afara U.R.S.S., cât și dreptul de a difuza informații interne și externe Rusiei în cadrul U.R.S.S. (Chircă, 2017, pp. 22-23).

TASS a comprimat știri din toate agențiile de știri din republicile sovietice: RATAU (Ucraina), BELTA (Bielorusia), UZTAG (Uzbekistan), KAZTAG (Kazahstan), GRUZINFORM (Georgia), AZERINFORM (Azerbaijan), ELTA (Lituania), ATEM (Moldova), LATINFORM (Letonia), KIRTAG (Kirghistan), TAJIKTA (Tadjikistan), ARMEANPRESS (Armenia), TURKMENINFORM (Turkmenistan), ETA (Estonia). Informațiile furnizate de această agenție ajungeau la 4.000 de ziare sovietice, canale de radio și televiziune și peste 1.000 de agenți de presă străină. Până în 1991, TASS avea 682 de birouri pe teritoriul Uniunii Sovietice, 94 de birouri în străinătate și aproape de 2.000 de jurnaliști și fotografi corespondenți².

2. Informațiile au fost preluate de pe site-ul oficial al agenției TASS, adresa <https://tass.com/history>, accesat la 6.11.2019.

În cadrul Uniunii Sovietice, informațiile furnizate de TASS au fost preluate de mai multe ziare naționale sau locale. Menționăm aici *Pravda* (Правда) și *Izvestia* (Известия), două dintre periodicele cu o influență foarte mare pe teritoriul Uniunii Sovietice datorită numărului foarte mare de sedii locale pe care le aveau. Create la începutul secolului al XX-lea, se consideră că cele două ziare erau loiale unor instituții ale statului și răspundeau cerințelor impuse de acestea în spațiul public. Astfel, *Pravda* era organul de presă al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, iar *Izvestia*, al guvernului rusesc. În decembrie 1989, cele două publicații au relatat evenimentele din România atât prin intermediul informațiilor furnizate de TASS, cât și prin intermediul corespondenților pe care acestea i-au avut la București (Ibidem, pp. 19-21). Astfel, în capitala României s-au aflat Vladimir Vedrashko pentru *Izvestia* și Viktor Volodin pentru *Pravda*, iar TASS avea aici un birou permanent condus, în momentul declanșării revoluției, de către Dimitri Diakov și avându-l pe Nikolai Morozov drept corespondent. Conform relatărilor și mărturiilor ulterioare ale acestora, corespondenții sovietici au fost prezenți la evenimentele din București. Aceștia nu au ajuns la Timișoara, după toate afirmațiile, din cauza blocadei impuse de Nicolae Ceaușescu, așa cum nu au ajuns nici în alte orașe din România în care au avut loc manifestări revoluționare.

3. Revoluția Română din 1989 în presa sovietică: studiu de caz

Evenimentele din decembrie 1989 de pe teritoriul României au fost acoperite în presa sovietică doar pentru orașele Timișoara și București. Relatările care au loc între 18 și 25 decembrie 1989, privind manifestările revoluționare, au avut mai multe faze care au coincis cu nivelul de informații la care corespondenții au avut acces. Cronologic vorbind, acestea urmăresc șirul evenimentelor și modul în care informațiile despre evenimente ajung în spațiul public. Astfel, se tratează evenimentele din Timișoara într-o manieră incertă, condiționată de lipsa corespondenților de la fața locului, apoi manifestațiile de la București sunt tratate din stradă, iar jurnaliștii devin pe alocuri subiectivi datorită implicării directe. În cadrul reportajelor făcute pe marginea acțiunilor revoluționare din Capitală există câteva momente importante ale relatărilor: mitingul lui Nicolae Ceaușescu din 21 decembrie și repercusiunile acestuia, seria de articole intitulată „Despre situația/ evenimentele din România” (22-25 decembrie) care cuprinde două modalități de relatare antitetice, succesive ale evenimentelor și, într-un concept mai larg, solidarizarea și „ajutorul umanitar” sovietic marcate prin diverse mesaje în presa rusească.

Situația evenimentelor din Timișoara este văzută prin relatările altor agenții de presă care au avut acces în această parte a țării în momentul declanșării manifestațiilor. Astfel, presa sovietică preia o serie de relatări ale agenției de presă maghiare, MTI, dat fiind că biroul TASS din România nu a avut corespondenți în această zonă a țării, iar agenția de presă română și autoritățile în cauză nu au luat nicio atitudine față de acestea. Astfel, prima referire la evenimentele din Timișoara este făcută la 18 decembrie 1989, prin agenția MTI, și ajunge să fie prezentată în comunicatele TASS sub o formă simplificată, povestind ciocnirile dintre forțele de ordine și demonstranți pe fondul „încercărilor

acestora de a împiedica evacuarea pastorului reformat László Tőkés din locuință”, se subliniază că „pastorul și familia sa au fost protejați mai multe zile de lanțurile umane formate din cetățeni de naționalitate maghiară și română”. La ora 18:13, Radio Moscova și programul de știri „Vremia” prezintă o imagine mai închegată a celor petrecute: „România a închis astăzi granițele cu Ungaria și Iugoslavia”, transmite agenția ungară MTI. Aceeași agenție, precum și reprezentanții ai serviciului vamal din Iugoslavia, au declarat că trupele au blocat Timișoara, al patrulea oraș ca mărime din vestul României, unde în ultimele zile au avut loc, potrivit relatărilor agențiilor de știri, acțiuni de amploare ale reprezentanților minorității ungare în apărarea drepturilor lor. Demonștranzilor li s-au alăturat și cetățeni de naționalitate română, acțiunile transformându-se într-o manifestație împotriva conducerii țării și sistemului existent în țară”. (Ibidem, pp. 102-103).

Tăcerea TASS față de evenimentele din Timișoara este explicată prin prisma deciziei autorităților române de a închide granițele județului Timiș, fapt ce le îngreășește ziaristilor accesul în oraș și contactul cu oamenii care ar putea să le furnizeze informații privind evenimentele locale. Prin urmare, pe 18 decembrie, la presiunile Moscovei, corespondenții din București scriu un prim material care furnizează câteva certitudini pe marginea incertitudinilor care existau în București față de evenimentele din vest. În această primă informare TASS, se subliniază tensiunile și lipsa de informare pe care jurnaliști o receptează în Capitală: „Ce se întâmplă în Timișoara? Ziariștii străini acreditați în România nu încetează să-și pună această întrebare. Presa centrală însă păstrează tăcerea, neconfirmând, dar nici nedezmințind știrile din mass-media străină despre evenimentele din acest oraș din vestul României. Ziarele de astăzi descriu în detaliu vizita secretarului general al P.C.R., președintele României, Nicolae Ceaușescu, în Iran, relatează despre succesele industriei românești, subliniază necesitatea întăririi ideologice și politico-educative în colectivele de muncă. Tensiunea neobișnuită se observă în București. Este întărită paza instituțiilor de stat, a uzinelor, a fabricilor, unde activiști de partid fac de gardă. Pe străzi circulă patrulele formate din soldații și membri ai gărzilor patriotice, în unele locuri sunt parcate autobuze cu militari și milițieni”. (Ibidem, p. 108). Informarea agenției este preluată diferit în publicațiile centrale sovietice. În *Pravda*, pe 19 decembrie, se vorbește despre vizita în Iran a lui Nicolae Ceaușescu, ignorând complet evenimentele care au avut loc în vestul României și tensiunile alarmante din București, în timp ce, în numărul 353 din 19.12.1989 al ziarului *Izvestia*, Victor Volodin vorbește pe larg despre evenimentele care au avut loc la Timișoara, axându-se pe manifestările de masă ale timișorenilor, atât cele care au avut loc în fața locuinței pastorului László Tőkés, cât și în fața sediului județean al Partidului Comunist Român. Apărut sub titlul de „Tulburări în Timișoara”, articolul lui Volodin menționează cerințele manifestanților timișoreni care își doreau schimbarea conducerii țării și respectarea legii de către toți cetățenii români, dar, pentru prima dată, se creionează imaginea lui László Tőkés în presa rusească: „cetățean român de naționalitate maghiară, apărător al drepturilor omului și pastor al Bisericii Reformate locale, László Tőkés. Potrivit hotărârii Judecătoriei Timișoara, pastorul trebuie să părăsească locuința pe care o ocupă. De asemenea, lui L. Tőkés i-a fost luat dreptul de a oficia slujba religioasă”. (Ibidem, p. 110).

Imaginea evenimentelor din Timișoara este reluată într-o manieră sumbră de TASS și apoi preluată de *Izvestia* pe 23-24 decembrie 1989. Corespondenții Anatoli Bocarov, Dimitri Diakov, Nicolai Morozov și Vadim Maliutin semnează o transmisiune pe data de 23 decembrie, care a fost preluată în numărul 358 din 24 decembrie al ziarului mai sus-amintit care înfățișează „un tablou înfiorător” al efectelor manifestațiilor din vestul țării. Conform relatării, pe 16 și 17 decembrie, la Timișoara, au fost 5.000, respectiv 10.000 de manifestați pe străzi. Asupra lor, armata a pornit un atac terestru și aerian, iar cifrele victimelor care se vehiculează sunt de 5.000 de morți, dintre care 800 de copii (Ibidem, pp. 156-157). Conform informărilor ulterioare ale autorităților române, numărul morților de la Timișoara a fost de 122, iar 40 dintre ei au fost transportați la București pentru a fi incinerati din ordinul Elenei Ceaușescu (Bărbulescu, 1998, p. 574).

Situația din București este introdusă cititorilor sovietici prin relatarea unor tensiuni care se declanșează odată cu întărirea pazei pe străzile orașului. Inițial văzute ca un mijloc de precauție față de posibilitatea declanșării unor evenimente violente, aceste mijloace de securitate sporite implică și cetățenii, prin folosirea gărzilor patriotice. Obiectivele vizate erau instituțiile de stat, fabricile, uzinele și străzile orașului. Patrurile mixte purtau căști și puști automate, conform relatărilor lui Vladimir Vedraško pentru ziarul *Pravda* din 19 decembrie. *Izvestia* vede aceste prezențe pe străzile Bucureștiului ca pe un indice al gravității situației din România, subliniată indirect și de lipsa de informare a populației față de evenimentele din alte orașe. Presa internațională, în special, cea de la granițele României, este îngrijorată de un alt aspect pe care autoritățile române l-au explicat doar parțial și nu au reușit să o convingă: închiderea granițelor țării. Preluată de la Agerpres, această știre este însoțită de explicația oficială: „condițiile meteo nefavorabile, lipsa zăpezii pentru petrecerea concediului de iarnă, gradul ridicat de ocupare a hotelurilor de către studenții și elevii aflați în vacanță” (Chircă, 2017, pp. 112-113). În numărul din 20 decembrie al ziarului *Pravda*, situația închiderii granițelor României este pusă într-o lumină diferită. Astfel, ea este prezentată ca închiderea legăturilor turistice cu U.R.S.S.

Ziua de 20 decembrie este marcată de două atitudini diferite în presa sovietică. Aceasta se împarte între relatarea vizitei lui Nicolae Ceaușescu la Teheran și descrierea tensiunilor crescânde din București. Astfel, în numărul 355, *Izvestia* face un rezumat al vizitei președintelui care își exprima dorința de a colabora cu Iranul în diferite domenii. Pe când, în *Pravda*, se ridică un semn de întrebare pe marginea măririi numărului de patrurile din București și a lipsei de informare din partea instituțiilor statului român: „Miliția și armata au intrat în stare de alertă ridicată?” (Ibidem, p. 124).

Situația evenimentelor și punctul de cotitură în tensiunile din București este marcat de organizarea mitingului cerut de Nicolae Ceaușescu pe 21 decembrie. Pentru a-l demara, au fost aduși în capitală oameni din afara Bucureștiului în vederea susținerii partidului și conducerii țării. Conform istoricilor, acest moment este marcat de o serie de erori din partea lui Nicolae Ceaușescu, care au eco și în presa sovietică. Concret, conducătorul României, neglijează starea de spirit a poporului, nu arată compasiune

față de victimele de la Timișoara, califică demonstrațiile drept „operă a fasciștilor” și „a elementelor huligane”, iar discursul său de la miting provoacă incidente care au condus la intervenția armatei și chiar fuga sa de pe sediul Comitetului Central (Deletant, 2006, pp. 251-252). În lumea sovietică, ecurile evenimentelor din această zi au condus la nașterea unor întrebări pentru Vladimir Vedașko, în numărul din 22 decembrie al publicației *Pravda*: „Cum au putut grupurile de elemente huliganice să determine măsuri de răspuns atât de ample ale autorităților? De ce armata apără independența țării pe străzile unui oraș de provincie românesc? De unde au apărut în final manifestările «teroriste» în republică?” (Ibidem, pp. 128-129).

TASS transmite o notă asupra acestor evenimente, în care trece în revistă mitingul și discursul dictatorului, dar și evenimentele care au avut loc după fuga acestuia de la propria adunare de susținere. Preluată într-o variantă mai amplă de *Izvestia* în numărul 356 din 21 decembrie 1989, transmisiunea urmărea evenimentele din stradă: „Pe artera principală a Capitalei României, urmate de un rând de militari înarmați cu puști automate, se deplasau tancurile. S-au auzit focuri de armă automată și explozii. Protestatarii au fost împinși în Piața Universității. Deasupra orașului au început să zboare elicoptere [...] în Timișoara nu mai funcționează întreprinderile industriale, fabricile și uzinele. Acestea au fost ocupate de muncitori care au avertizat că, dacă nu vor fi acceptate condițiile lor, inclusiv demisia conducerii țării, tragerea la răspundere a membrilor de partid, a militarilor și a altor conducători care au permis jertfe omenesti în acest oraș, vor distruge aceste întreprinderi. În București, la ora 19:00, ora Moscovei, demonstrații au continuat să scandeze lozinci antiguvernamentale, iar pe pereții clădirilor au apărut afișe cu conținut antiguvernamental.” (Ibidem, pp. 129-130).

Din 21 decembrie, în presa sovietică apar o succesiune de relatări ale situației din România, cuprins într-o serie de articole-reportaj sub titlul de „Despre situația/ evenimentele din România”. Acestea acoperă perioada 21-25 decembrie 1989. În cadrul acestor materiale se pot identifica două atitudini antitetice față de subiectele înfățișate cititorului. Pe de o parte există o atitudine de avânt eroic, denumită de Nicolae Morozov perioada eroico-romantică a revoluției, cuprinsă între 21 și 23 decembrie, în care evenimentele de pe străzile bucureștene sunt descrise într-o manieră idealizată, se menționează simpatia dintre armată și manifestați, starea generală are valențe pozitive. Pe de altă parte, perioada următoare aduce în prim-plan informații care distorsionează imaginea revoluției române, creionând secvențe care vorbesc despre mii de morți, mormane de cadavre sau menționează evenimente macabre care nu au avut loc, denotând lipsa unei baze de informații verificate sau o versiune de încredere a martorilor.

Evenimentele care au avut loc în 21 decembrie în Capitala României sunt relatate în *Pravda* și *Izvestia* pe 22 decembrie. Primul surprinde imaginea străzii: „acte de înfrățire entuziastă a populației cu soldații și ofițerii”, „oameni pe tancuri, pe transportoare blindate și pe jos se deplasau spre piața principală a Capitalei”, „în fruntea coloanei de demonstrați aveau echipaje cu puști automate în țevile cărora erau flori, iar militari păreau pregătiți

să apere în orice moment poporul de posibilele pericole”, alimentarea cu mâncare și medicamente a celor de pe stradă a fost anunțată; „la televizor, sunt transmise imagini din centrul orașului: a izbucnit un incendiu imens. Se aud rafale de arme automate. Totul se transmite la televizor”. (Ibidem, pp. 141-142). În numărul 357, *Izvestia* trece în revistă lozincile manifestațiilor: „Armata e cu noi”, „Noi suntem poporul”, „Vrem libertate”, „Vrem democrație”, „Jos dictatura” și reacțiile oamenilor pe care îi întâlnesc corespondenții locali. Astfel, se vorbește despre oamenii care jubilează în toate părțile, claxonează, despre bucuria și îngrijorarea de pe fețele manifestațiilor, provocată de conștientizarea faptului că luptele cu „clica lui Ceaușescu” nu s-au terminat. „România a început prima zi a unei noi vieții. Cum se va încheia?” (Ibidem, p. 139). Reținerea lui Nicolae Ceaușescu și a soției sale este anunțată spre seară, în data de 22 decembrie, fapt relatat și de *Pravda* pe fondul descrierilor luptelor de stradă și al apariției morților și răniților pe care corespondenții îi întâlnesc în centrul orașului.

Un fapt însemnat, menționat de TASS pe durata transmisiunilor din București către Moscova, este ocuparea pașnică a Televiziunii Române. Pe lângă faptul că aceasta a fost ocupată fără incidente violente, faptul în sine simbolizează libertatea presei și neapartenența publicațiilor în procesul de difuzare al știrilor. Importanța lui este menționată în articolele sovietice. Pe deoparte, *Izvestia* citează un angajat al ziarului *Scânteia* care a spus: „măine, pentru prima dată în 40 de ani, poporul va putea citi un ziar care spune adevărul”; „crainicul Radioului Central a transmis că astăzi, pentru prima dată, spune ceea ce gândește”; „a venit, în sfârșit, ziua când putem povesti lumii adevărul din România, l-a informat pe corespondentul TASS, directorul general al agenției Agerpres, Alexandru Ionescu” (Ibidem, pp. 138-139).

Știrile care conțin informații asupra revoluției din 1989 nu au fost publicate pe prima pagină în presa sovietică. Deși articolele începeau să crească în dimensiune, acestea nu au reprezentat un subiect potrivit pentru prima pagină. Pe 22 decembrie, în cadrul celui de-al doilea Congres al Deputaților Poporului din U.R.S.S., se transmite un mesaj de solidaritate poporului român, care este tipărit pe primele paginii ale ziarelor *Izvestia* și *Pravda*, în zilele de 22, respectiv 23 decembrie. Sub titlul „Mesaj pentru poporul României”, acesta este prima formă oficială de susținere a evenimentelor din România în spațiul sovietic: „În acest moment de cotitură pentru soarta României, cel de-al doilea Congres al Deputaților Poporului din U.R.S.S. își afirmă sprijinul hotărât față de cauza dreaptă a poporului român! Îi asigurăm pe cetățenii României de sentimentele tradiționale de prietenie și bună vecinătate și reafirmăm dorința sinceră de colaborare strânsă în interesele socialismului și păcii.” (*Izvestia*, nr. 357 din 22.12.1989, p. 1; și *Pravda* din 23.12.1989, p. 1), (Ibidem, p. 133).

Mesajul de solidaritate și articolele detaliate din așa-numita perioadă eroico-romantică a revoluției sunt înlocuite cu o imagine mult mai sumbră, distorsionată a Revoluției Române din 1989. În seara zilei de 23 decembrie, Radio Moscova transmite un reportaj asupra evenimentelor din România, preluat de la agenția de presă TANIUG,

în care vorbește despre un atac armat într-un spital din Brașov, de 12.000 de morți la Timișoara, printre care 45 de copii, gropi comune și atentate la viața cetățenilor sovietici angajați ai Reprezentanței Comerciale Sovietice, care se aflau într-un bloc din apropierea Televiziunii. În numărul 358 din 24 decembrie al ziarului *Izvestia*, în care se prezenta situația de la Timișoara, despre București se spune că au fost executați 45 de copii, au fost descoperite gropi comune în care „printre cadavre se regăsesc bărbați, femei și copii fără haine. Se spune că o parte din acestea au aparținut răniților care au fost aruncați în gropi și peste care s-a aruncat apă clocotită sau au fost arși”. (Ibidem, pp. 156-157). Sub impresia atacurilor asupra cetățenilor sovietici, autoritățile de la Moscova se consideră obligate să ceară informații de pe scenele revoluției de la București, pentru a putea interveni și proteja cetățenii sovietici aflați în pericol. Astfel mobilizează TASS-ul să ofere o imagine cât mai cuprinzătoare asupra evenimentelor care au loc în Capitala României. Prin urmare, o informare semnată de biroul TASS de la București vorbește, pe 24 decembrie, despre conflictele armate din oraș și, în special, de la sediul televiziunii, iar ca urmare, guvernul sovietic se solidarizează din nou cu manifestații români printr-un mesaj care ajunge pe prima pagină a numărului 358 din 24 decembrie al ziarului *Izvestia*: „Guvernul sovietic se solidarizează cu poporul român, care apără idealuri de libertate, democrație și demnitate națională. Uniunea Sovietică este pregătită să acorde poporului român și noii conduceri a țării ajutor umanitar imediat și efectiv pentru lichidarea urmărilor tragice ale evenimentelor din ultimele zile”. (*Izvestia*, nr. 358 din 24.12.1989, p. 1), (Ibidem, p. 154).

Una dintre problemele semnalate de Vladimir Vedaško în numărul din 24 decembrie 1989 al ziarului *Pravda* este prezența *teroriștilor* și pericolul constant în care se află populația din cauza „fanaticilor care trag în oameni de la ferestre și de pe acoperișuri”. Acesta vorbește despre modul în care oamenii s-au obișnuit cu pericolul și despre cei 1.800 de teroriști care au fost deja prinși, după cum se vehiculează în oraș (Ibidem, pp. 161-162). Apartenența acestor indivizi este chestionată într-un articol din 25 decembrie, în ziarul *Izvestia*. După anunțul laconic al arestării lui Ceaușescu, Viktor Volodin se întreabă: „Oare cine încearcă din răspuțeri să se împotrivescă poporului? Miliția? Securitatea? [...] au rămas detașamentele de forțe speciale, pretorienii selectați, garda personală a dictatorului. Aceștia continuă să lupte cu fanatism [...]. Ucigași profesioniști, bine instruiți, aceștia trag din orice poziție”. (Ibidem, pp. 172-173).

Procesul familiei Ceaușescu din 25 decembrie 1989 este tratat laconic în presa sovietică. Mențiuni sunt făcute în ambele organe centrale de presă, iar TASS nu oferă prea multe detalii în privința acestui eveniment. În numărul din 26 decembrie al publicației *Pravda*, se prezintă informațiile care au fost furnizate de Televiziunea Română liberă cu privire la acuzațiile pentru care au fost judecați cei doi. Astfel, se enumeră: genocid soldat cu moartea a 60.000 de oameni, subminare a puterii de stat prin organizarea unor acțiuni armate împotriva poporului, prejudiciere a proprietății de stat prin distrugerea și deteriorarea clădirilor din oraș prin explozii etc., subminare a economiei naționale, încercarea de a fugi din țară prin folosirea unor fonduri păstrate în bănci străine, în

sumă de 1 mld. de dolari (Ibidem, pp. 180-181). Completările mai detaliate care vin de la București sunt îndreptate spre obiectivele perioadei următoare din istoria României, punctele de interes ale unei întoarceri spre normalitate, reconstrucția statului după evenimentele cu care au condus la prăbușirea sistemului comunist din România.

Atitudinile schimbătoare din presa sovietică față de revoluția din 1989 sunt datorate, în mare parte, atitudinii față de regimul construit de Nicolae Ceaușescu. Înainte de declanșarea evenimentelor, într-un raport al specialiștilor din Departamentul Internațional al Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, conducătorul român era considerat șeful unui regim opresiv care „caută să îndepărteze influența noastră, se îmbracă în hainele luptătorului pentru puritatea socialismului”, iar declanșarea unor posibile manifestații cu caracter revoluționar era prevăzută de aceiași specialiști sovietici, în contextul în care regimul devenise autoritar, iar cultul personalității se augmentase. Schimbarea era previzibilă numai prin schimbarea conducătorului, care implica „evenimente dureroase” (Preda, 2000, p. 19). În ciuda acestor previziuni, corespondenții singurei agenții de presă sovietice nu au fost pregătiți pentru relatarea completă a unor evenimente care au avut parte de o introducere mai amplă la Timișoara. Luați prin surprindere de baricada instituită la granițele județului Timiș de armata română, corespondenții TASS au rămas fără mijloace de informare, iar imaginea evenimentelor de acolo a fost compusă din informații conexe, insuficient verificate.

Imaginea Revoluției de la București în presa sovietică este antitetică. Pe de o parte există articolele scrise pe marginea situației din stradă, unde corespondenții au luat contact direct cu manifestanții și le-au subliniat trăirile de bucurie, de tristețe sau îngrijorare, iar pe de altă parte, articolele construiesc o imagine sumbră a unor evenimente sau descoperiri macabre pe care nu le verifică îndeajuns, fapt ce denotă lipsa unei linii obiective de relatare a evenimentelor.

BIBLIOGRAFIE / BIBLIOGRAPHY

- Chircă, C., 2017, *Decembrie 1989: TASS este împuternicită să declare ...*, Editura Institutului Revoluției Române din Decembrie 1989, București.
- Deletant, D., 2006, *România sub regimul comunist*, Editura Fundația Academică Civică, București.
- Koltsova, O., 2006, *News media and power in Russia*, Routledge, Londra.
- Mickiewicz, E., 2008, *Television, power and the public in Russia*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Mickiewicz, E., 1988, *Split Signals. Television and politics in the Soviet Union*, Oxford University Press, New York.
- Preda, D., Retegan, M., 2000, *1989 Principiul dominionului. Prăbușirea regimurilor comuniste europene*, Editura Fundației Culturale Române, București.
- Scurtu, I., 2009, *Revoluția română din decembrie 1989 în context internațional*, Editura Institutului Revoluției Române din Decembrie 1989, București.